

Cilvēka sekmīguma veidošanās mērķtiecīgas dzīvesdarbības procesā

Mara Lice, *Riga Teacher Training and Educational Management Academy*

Kopsavilkums. Darba mērķis ir analizēt sekmīguma un mērķtiecības mijasakarības un piedāvāt modeli apzinātas mērķtiecības sekmēšanai skolas pedagoģiskā procesa ietvaros.

Rakstā ir izmantoti rezultāti no empīriskā pētījuma, kurā piedalījās 96 sekmi, sasniegumiem bagāti cilvēki. Datu apstrādei izmantota SPSS metode.

Pētījuma rezultāti apliecina, ka panākumus dzīvesdarbībā gūst lielākus tie cilvēki, kuru sekmes skolā ir bijušas labākas. Ka daudzi augstas sekmes sasnieguši cilvēki savu apzinātu karjeras veidošanu ir uzsākuši jau skolas laikā. Ka būtisks nosacījums sekmīgam dzīvesdarbībā ir skaidra mērķa apzināšanās, pašpārlicinātība, motivēta darbība un nepārtraukta pašpilnveide.

Atslēgas vārdi: mērķis, mērķtiecība, sekmīgums, pašrealizācija, pašregulācija, dzīvesdarbība.

I. IEVADS

Latvijai iekļaujoties Eiropas Savienībā, palielinās rietumu kultūrtradīciju un ideju ietekme mūsu sabiedrībā, paverot daudz plašākas iespējas sevis izzināšanai un pašrealizācijai dzīvesdarbībā. Tas ļauj daudz sekmīgāk, ar lielākām garantijām izvirzīt un sasniegt savus, pat ļoti lielus mērķus. Vienlaicīgi palielinās konkurence, tiek izvirzītas augstākas prasības cilvēka izglītībai, pieredzei, darbaspējām, atbildībai un profesionalitātei.

Zinātnieki daudzās valstīs ir pievērsušies cilvēka sekmīguma pētījumiem. [1; 2; 3] Ir pētīti daudzi veiksmīgi, sabiedrībā atzīti un populāri cilvēki, kuri ir sekmīgi izveidojuši spīdošu karjeru un ir kļuvuši slaveni. Viņu darbs, vērtības, zināšanas, dzīves jēga un attieksme pret dzīvi, ir rosinošs un iedvesmojošs paraugs tiem, kuri arī ir nosprauduši sev augstus mērķus un meklē ceļus kā tos sasniegt. Viņu viens no sekmīguma stūrakmeņiem ir mērķtiecība dzīvesdarbības procesā. Tāpat šo pētījumu rezultāti liecina, ka sekmīgums ir noteiktā mijattiecībā ar sociālo vidi, kurā dzīvo un darbojas cilvēks. Tas nozīmē, ka sekmīguma pētījumos vērā ņemami ir konkrētas valsts apstākļi noteiktā vēsturiskajā periodā, sociālā iekārta un cilvēku mentalitāte. Bez tam - ļoti svarīga loma ir skolai personības mērķtiecības veidošanā un sekmīgam dzīvesdarbībā.

Vēl viens būtisks pamatojums, kādēļ sekmīgums un apzināta mērķtiecības veidošanās jau jāveicina skolas pedagoģiskajā procesā, ir esošie tirgus ekonomiskie apstākļi. Globālāk skatoties - tajos pastāv potenciālo darbinieku virzīšanās problēma, kura spēj ne tikai pastāvēt sabiedrībā notiekošajās izmaiņās, kā arī noteikt sociāli - ekonomisko procesu pārvaldi nākotnē, tā kļūstot par galveno vadlīniju

izglītības sistēmā. Ar mūsdienu skolēnu atbildību būs risināmas sabiedriski ekonomiskās un politiskās problēmas nākotnē brīvās, civilizētās konkurences tirgus attiecībās. Skolu izglītības stratēģiskais uzdevums ir tādu apstākļu radīšana un izglītojošo procesu virzība, kas veicina konkurētspējīgas, sekmīgas un mērķtiecīgas personības audzināšanu.

Novērtējot mērķtiecības esamības ietekmi uz sekmīgumu, rezultatīvu darbību un veiksmīgas karjeras veidošanu, savā darbā analizēju sekmīguma fenomenu, kā arī piedāvāju modeli apzinātai mērķtiecības sekmēšanai katrā jauniešu skolas pedagoģiskā procesa ietvaros, tādējādi, gan veicinot sekmīgumu darbībā, gan ļaujot realizēties izglītības mērķiem, kuri virzīti uz konkurētspējīgas, patstāvīgas personības veidošanos integrētā sabiedrībā, tai pat laikā, saglabājot savu kultūru, vērtības un autonomiju.

II. PAŠREALIZĀCIJA UN PAŠREGULĀCIJA MĒRĶTIECĪGĀ DZĪVESDARBĪBĀ

Lai arī mēs katrs virzāmies pretim saviem mērķiem, tomēr jau vairākus gadus, ieklausoties uzņēmumu prasībās darbiniekiem, rodas priekšstats, ka mērķtiecības ir par maz. Tiek sagaidīta izaicinošu mērķu izvirzīšana, spēja gūt gandarījumu no augstu standartu ievērošanas un savu personīgo sasniegumu pastāvīgas uzlabošanas. Mūsdienu sabiedrība prasa katram izmantot savas spējas, zināšanas un prasmes būt neatlaidīgam, spēt strādāt un sasniegt mērķus paaugstināta stresa apstākļos, kā arī mainoties prioritātēm, rīkoties pārdomāti un saglabāt fokusu plašākā dzīvesdarbības kontekstā.

Pastāv pretruna, starp daudzu cilvēku centieniem precīzi realizēt uzstādītos mērķus un gandarījuma par sasniegto rezultātu. Virzība uz mērķi bieži notiek caur piepūli ar stresu un pārslodzi. Īpaši uzskatāmi šī pretruna izpaužas mūsdienu skolotāja pedagoģiskajā darbībā. Izvirzās jautājumi: „Vai izvirzītie dzīvesdarbības mērķi un sasniegumi ir katram personīgi nozīmīgi? Vai tie ir pietiekoši reāli un sasniedzami? Vai pašrealizācijas mērķtiecība dzīvesdarbībā ir koncentrēta uz konkrētā mērķa sasniegšanu?”

Mērķtiecība tiek definēta kā svarīgākā personības gribas īpašība, kas izpaužas prasmē izvirzīt sev mērķi. Mērķtiecīgs cilvēks var patstāvīgi un dziļi apzināt un analizēt savu motivāciju un vajadzību sfēru, savas vēlmes pieskaņot savām zināšanām, prasmēm, spējām, un iespējām.

Pateicoties apziņai, cilvēks spēj plānveidīgi un mērķtiecīgi darboties. Darbību cilvēks īsteno ar kustību un darbības aktu sistēmu, turklāt katra elementāra kustība un darbība tiek

pakārtota visas darbības mērķim. Mērķtiecība izpaužas prasmē savu darbību organizēt tā, lai secīgi tuvotos mērķa sasniegšanai. [4]

Savukārt, **mērķis** tiek definēts kā domās prognozētais (paredzētais) darbības vēlamais rezultāts vai sasniedzamais rezultāts. Tas, ko cenšas panākt, sasniegt, kas piešķir virzību, jo jebkura darbība strukturējas uz mērķa pamata. Mērķis izsaka jebkuras aktivitātes jēgu un raksturo cilvēka dzīves saturu. No mērķa atkarīga līdzekļu izvēle. Savukārt, mērķa veidošanās process ir atkarīgs no motivācijas, uzskatiem un vērtībām un notiek arī darbības procesā. Mērķi pēc sava hierarhiskā izkārtojuma var būt tālāki (stratēģiski), tuvāki un konkrēti. Stratēģiskie mērķi ir vispārīgi, aptveroši. Tie norāda darbības vēlamā virzienu. Tuvākie mērķi raksturo pagrieziena punktus kopējā virzībā uz stratēģiskā mērķa sasniegšanu. Konkrētie mērķi ir uzdevumi, kas īstenojas konkrētā kvantitatīvā vai kvalitatīvā rezultātā. [4]

B. Litls norāda, ka apmierinātība ar dzīvi, sekmīgums un laimes izjūta ir atkarīga no mērķiem, kādus cilvēks sev izvirza. Jau paša mērķa esamība vai tā sasniegšana var būt laimes avots. Mērķi var būt īstermiņa vai ilgtermiņa, attiecināmi uz noteiktām prioritātēm, to līmeņiem, no visvienkāršākajiem līdz cilvēka dzīvībai vissvarīgākajiem. [5; 6] E. Loks norāda uz mērķu un vērtību ciešu saistību. [7] Piemēram, ja jauniešiem vērtība ir izglītība, tad veids, kā to sasniegt, ir izvirzīt specifiskus izglītības mērķus – iestāties augstskolā, pieteikties kursos, lasīt izglītojošu literatūru utt. Mērķiem ir sava hierarhija, taču tie ne vienmēr ir ilgturīgi, tie var mainīties. Cilvēks var izvirzīt savā dzīvē multimērķus, jo ir jāplāno savas finanses, miegs, ēdiena izvēle, tikšanās ar draugiem un tml. Būtībā mērķi organizē un vada cilvēka dzīvi.

Izvirzot mērķus, ir būtiskas pozitīvās emocijas, jo tajās ir iekļauts aktivitātes komponents, vēlme sasniegt mērķi. Sasniegumus nevar gūt, dzīvojot „fantāziju pasaulē”. Šīs vīzijas ir jārealizē, jāsasniedz, lai cilvēks būtu pašrealizējies un laimīgs. Mērķi ietekmē darbības virzienu un intensitāti. Cenšoties sasniegt mērķi, izpildot darbu vislabāk, cenšoties visiem spēkiem, mēs sasniedzam laimes izjūtu. [7] Bet pie viena nosacījuma, -ja mērķis ir bijis arī personīgi nozīmīgs. Savukārt, realizējot personīgi nozīmīgus mērķus, cilvēks pašrealizējas.

Katrā personībā jau sākotnēji ir ielikts pozitīvs pamats, kas ļauj cilvēkam virzīties pa pašrealizācijas ceļu un sasniegt izvirzītos mērķus. Tomēr, jo tālāk cilvēks novirzās no šī ceļa, jo spēcīgāk viņš izjūt neapmierinātību.

Jebkurā dzīves brīdī ikkatrs cilvēks var izvēlēties sev vispiemērotāko un vispieņemamāko variantu, lai virzītos uz mērķiem un pašrealizāciju. Spēja izdarīt pareizo izvēli, apzināti atrast vienīgo pareizo izeju no jebkuras situācijas dzīvesdarbībā ir saistīta ar personīgo mērķu sasniegšanu.

Jēdziena “pašrealizācija” zinātniskā izpratne balstās uz dažādām teorētiskām atziņām. Pirmkārt pašrealizācija tiek pielīdzināta jēdzienam “pašaktualizācija”.

Pašaktualizācija un pašrealizācija - tā ir savu dotību realizācija dzīves laikā. Pašrealizācija paredz spēju attīstību tādā līmenī, kas nodrošina nepieciešamos sociālos sasniegumus un sociālo statusu. Humānistiskajā psiholoģijā pašrealizācija tiek uzskatīta par galveno dzīves mērķi un motīvu. A.Maslova teorijā termina “pašrealizācija” vietā tiek izmantots termins “pašaktualizācija”.

Jēdzienu „pašaktualizācija” ir izmantojis jau Aristotelis. Viņš uzskatīja, ka aktualizēties nozīmē kļūt reālam, pastāvēt īstenībā nevis iecerēs. [8]

Pirmais personības vajadzību pašrealizēties ir pētījis K.Goldšteins. [9] Darbā “Organisms. Holostiskā pieeja” K.Goldšteins raksta, ka organisms kā dzīva sistēma cenšas aktualizēt savas dabas dotās iespējas. Nosaucot šo procesu par “pašaktualizāciju”, K.Goldšteins akcentē domu, ka tieši tas arī ir katras personības dzīves motīvs un mērķis.

A.Maslovs apgalvoja, ka “pašaktualizējusies personība pilnībā īsteno visu, ko tā spēj”. [10,12] Raksturojot pašaktualizāciju, A.Maslovs raksta: “Kā bērns skatās pasaulē plati atvērtām, nevainīgām acīm, tāpat arī pašaktualizēties spējīgs cilvēks mēģina iedziļināties savā un citu cilvēku būtībā.” [10;11]

Pašaktualizējies cilvēks ir spējīgs skaidrāk uztvert pastāvošo realitāti: viņš dabu redz tādu, kāda tā ir, nevis tādu, kādu viņš vēlētos redzēt. Viņa acis skata pasauli it kā aiz dažāda veida brillēm, kuras var gan izskaistināt, gan izkropļot īstenību. [10]

Pašrealizējusies cilvēki sasniedz iecerētās profesionālās virsotnes un pilnībā realizē savas iespējas un mērķus. Tomēr sekmīguma nodrošināšanai ir nepieciešama arī nepārtraukta savas darbības analīze un apzināta pašregulācija darbības procesā. Ir jāspēj izvērtēt visi faktori, kuri sekmēs vai kavēs mērķu sasniegšanu, ir jāizvēlas atbilstošākie līdzekļi un metodika darbībai, kā arī ir jābūt psiholoģiski un praktiski nobriedušam realizēt uzstādītos mērķus.

Bez pašregulācijas mērķtiecīgā dzīvesdarbībā sekmes un panākumi ilgtermiņā netiks nodrošināti.

Pašregulācija – psihiskais mehānisms, kas nodrošina indivīda uzvedības organizāciju atbilstoši pieņemtajām vērtībām, normām un priekšstatiem. Pašregulācija dod iespēju, izmantojot zināšanas, datus un faktus, veidot mērķtiecīgu darbību vai atteikties no tās. Tieši pašregulācijas spējas vislabāk raksturo personības attīstību.

Sociālajā psiholoģijā pašregulācijas pētījumos ir *Regulācijas fokusa teorija*, kura paredz, ka mērķu sasniegšanā cilvēki izvēlas rīkoties saskaņā ar *veicināšanas* (promotion) vai *izvairīšanās* (prevention) pieeju.

Veicināšanas pieeja (fokuss) saistīta ar ideāliem, attīstību, iedvesmu un sasniegumiem, kas palīdz iegūt pozitīvus rezultātus. Izvairīšanās pieeja (fokuss) saistīta ar nepieciešamību, aizsardzību, drošību un atbildību, kas palīdz izvairīties no negatīvām sekām. Darbiniekiem, kuri izvēlas veicināšanas pieeju, raksturīga deģsmē un iedvesma, viņi mērķus uztver kā jaunas iespējas. Darbinieki, kuri izvēlas

izvairīšanās pieeju, raksturīga piesardzība un modrība, viņi mērķus uztver kā nepieciešamību. Veicināšanas - prasa vairāk laika rīcības plānošanai un uzsākšanai, un palīdz sasniegt augstus (maksimālos) mērķus. Izvairīšanās pieeja palīdz rīkoties ātri un nekavējoties, tā ir labi piemērota minimāli nepieciešamo mērķu sasniegšanai. Veicināšanas pieejai piemērota ir pozitīva atgriezeniskā saikne, izvairīšanās - piemērota ir negatīvā atgriezeniskā saikne. Abas šīs pieejas palīdz būt mērķtiecīgam, tikai jāizvēlas piemērotākā. [12]

Var secināt, ka cilvēks pašapliecināšanās procesā pilnveido savas spējas, apgūst jaunus mērķu sasniegšanas principus un metodes, kas uz iepriekšējās pieredzes bāzes veidojas kā jauni, pilnīgākas uzvedības modeļi.

Cilvēks pēc savu iespēju apzināšanās ir veicis iespējamo mērķa sasniegšanas līdzekļu izveidošanu. Tātad cilvēks ir pārliecināts, ka ar šiem līdzekļiem viņam izdosies sasniegt iecerēto mērķi, tādējādi pašapliecināties.

Tomēr bieži vien pēc pirmā mēģinājuma saprotam, ka sākotnēji izvēlētais mērķis, jeb mērķa sasniegšanas līdzekļi ir jākorrigē. Gūtā pieredze liek mums mainīt un pilnveidot mūsu mērķa sasniegšanas līdzekļus, īpaši metodes, vai arī pilnveidot kādu mūsu personības īpašību vai vērtību. Mēs atklājam rezerves, par kurām mēs līdz šai pieredzei pat nenojautām. Nākošajā darbības posmā - "otrajā mēģinājumā" mēs labojam nupat konstatētās nepilnības un mēģinām atkal.

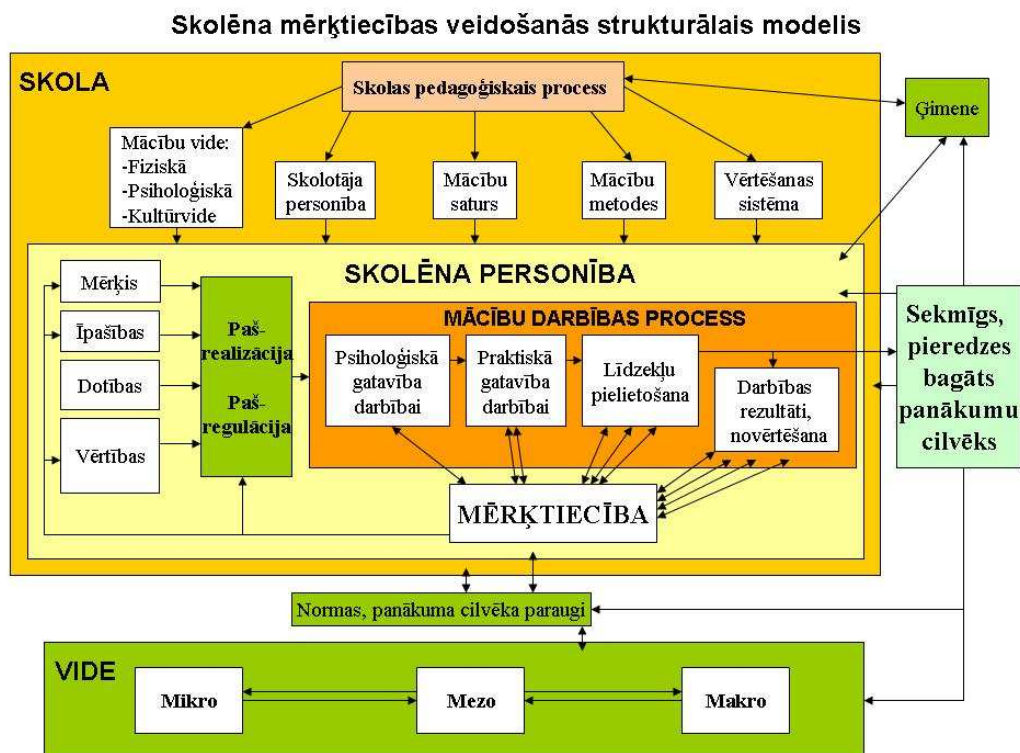
Bieži vien cilvēki padodas jau pie pirmajām grūtībām un nemēģina koriģēt savu darbību. Viņi atmet visam ar roku un atsakās no sākumā izvirzītā mērķa. Lai remdētu zaudējuma izraisītās nepatīkamās izjūtas, šādā situācijā tiek izmantoti dažādi psiholoģiskie aizsargmehānismi. Tomēr šādā gadījumā nevar runāt par pašregulācijas procesu, jo cilvēks atsakās no savu īpašību vai arī mērķu sasniegšanas līdzekļu pilnveidošanas. Līdz ar to izaugsmes process notiek nepilnīgi.

Pašregulācija notiek "kļūdu labošanas" procesā, kad cilvēks, balstoties uz savu pieredzi, mēģina sasniegt izvirzīto mērķi ar jau pilnveidotām metodēm. Cilvēks vairāk sevi kontrolē, lai izvairītos no iepriekšējās negatīvās pieredzes, pilnveido savas personības kvalitātes. Šis sevis un savas darbības pilnveidošanas process arī ir pašregulācija, - kardināli jaunu mērķa sasniegšanas līdzekļu izvēle.

Bieži vien šīs pašregulācijas procesa iemesls ir sabiedrības attieksme pret mūsu mērķa sasniegšanas līdzekļiem.

No iepriekš minētā var secināt – jo attīstītāka ir personības pašregulācija, jo veiksmīgāk un efektīvāk norit personas pašrealizācija dzīvesdarbībā.

Pamatojoties uz literatūras analīzi, piedāvāju šādu sekmīga cilvēka mērķtiecības veidošanās strukturālo modeli. (skat.1.att.), kur dažādu faktoru un nosacījumu ietekmē, pie mērķtiecības darbības ir panākams rezultāts – sekmīgs, pieredzes bagāts panākumu cilvēks.

1. att. Skolēna mērķtiecības veidošanās strukturālais modelis.

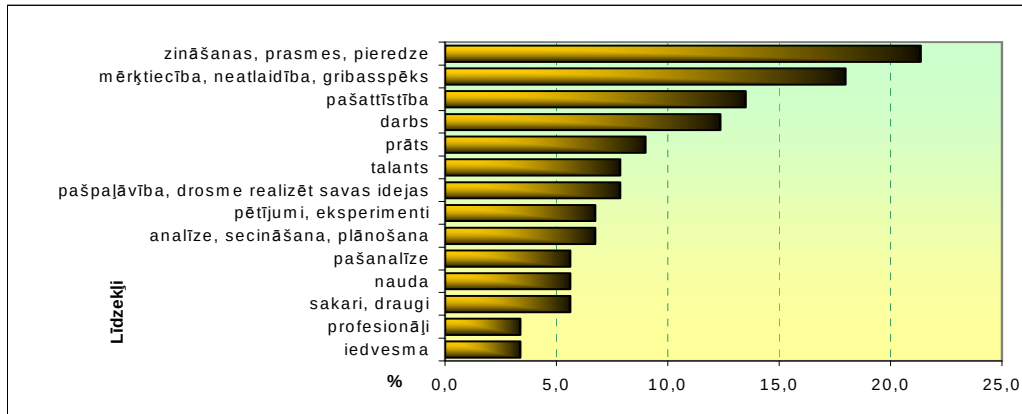
Pētot moduļa efektivitāti, tika veikts empīrisks pētījums, kurā piedalījās 96 augstu panākumu cilvēki. Augsti panākumi tika novērtēti pēc 3 kritērijiem. Par augstu panākumu cilvēku

tika uzskatīti tie respondenti, kuri atbilda vismaz diviem no 3 izvirzītajiem kritērijiem:

- a. atzīts profesionālis (savu profesiju pārzina līdz niansēm + patstāvīgi pilnveidojas + nodod savu pieredzi citiem);
b. ieņem ievērojamu stāvokli sabiedrībā (iemantojis daudzu cilvēku vai organizācijas uzticību + vēlēts vai nozīmēts amats+ ir nozīmīgi ieguldījumi sabiedrības vai organizācijas labā);

- c. turīgs (ir nekustāmie īpašumi + gada ienākumi pārsniedz 10 000 Ls+ investē līdzekļus).

Lai noskaidrotu visbiežāk pielietotos līdzekļus, respondentiem bija jāatbild uz jautājumu „Kādus līdzekļus Personība izmanto(-ja) ceļā uz panākumiem” (skat.2.att.)

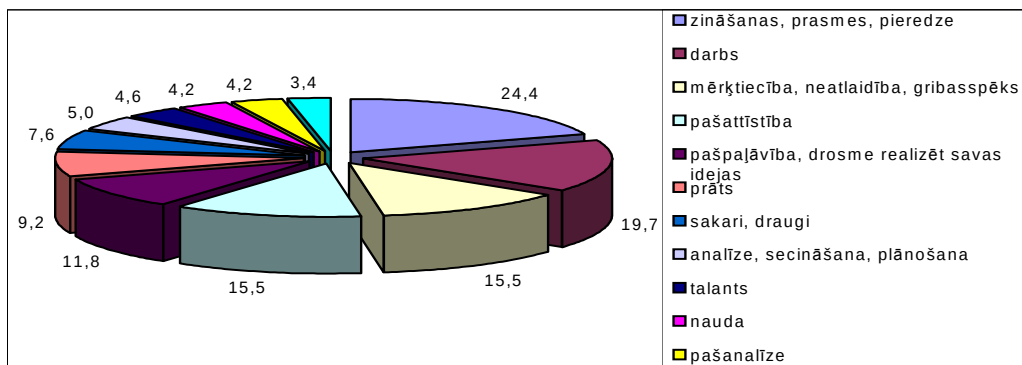

2. att. Izmantojamo līdzekļu ranžējums pēc augstu panākumu cilvēku domām.

Respondenti kā nozīmīgāko līdzekli ceļā uz sasniegumiem minēja zināšanas, prasmes un pieredzi, taču arī mērķtiecība, neatlaidība un gribasspēks ir īpašības, bez kurām sasniegumi nav iedomājami.

Atklājot personības pašrealizāciju veicinošākos līdzekļus,

24,4% gadījumos no respondentu atbildēm tika minētas *zināšanas, prasmes un pieredze*; 19,7% - *darbs*; 15,5% *mērķtiecība, neatlaidība un gribasspēks*. Interesanti, ka *pašattīstība* jeb *pašpilnveide* tika minēta tikai 3,4 % atbildēs. (skat.3.att.)

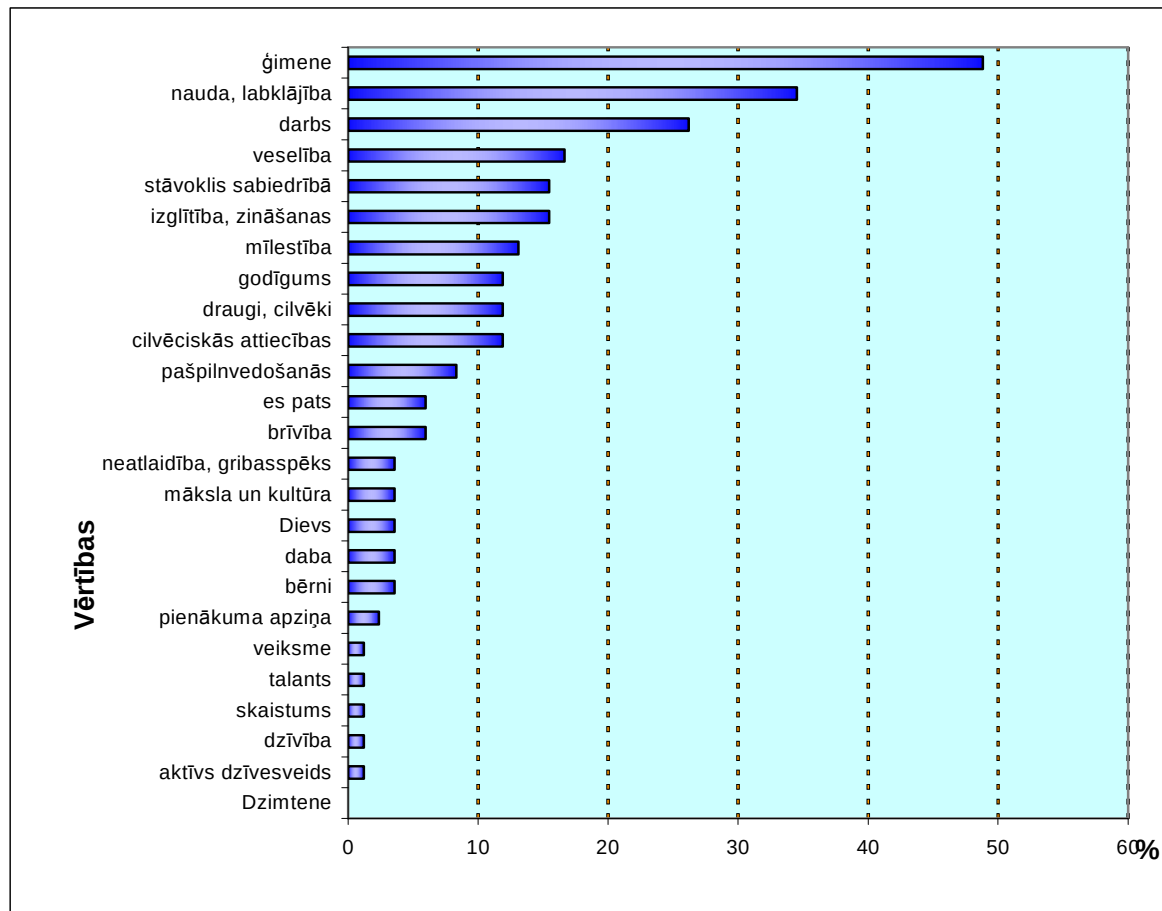

3. att. Līdzekļi, kuri veicina pašrealizāciju (procentos).

Lai noskaidrotu svarīgākās vērtības, respondenti veica savu nozīmīgāko vērtību ranžējumu (skat.4.att.).

Vērtība norāda uz lietas vai parādības nozīmīgumu, noderīgumu cilvēka dzīvesdarbības procesā. Subjekts virzās uz dažādām vērtībām, kuru izvēle un apzināšanās palīdz cilvēkam noteikt prioritātes, atšķirt svarīgāko no mazāk svarīgā. Respondentu atbildēs pirmajā vietā ierindojās *ģimene*.

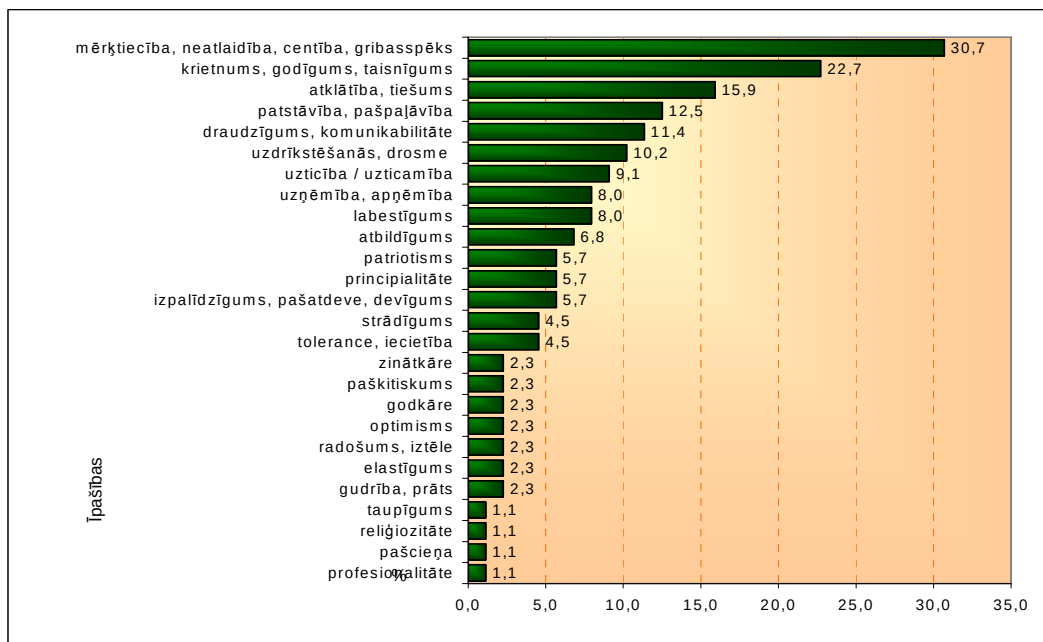
Naudu un labklājību min kā otru nozīmīgāko vērtību (34,5%). *Nauda un labklājība* pēc A.Menegetti ir mūsdienu cilvēka efektivitātes rādītājs un tikai kā līdzeklis savu mērķu sasniegšanai. Pētījumu rezultāti ļauj domāt, ka Latvijā aptaujāto respondentu stāvoklis nav pietiekams viņu iecerēto mērķu sasniegšanai, līdz ar to nauda un labklājība tiek uzskatīti par vērtību.

4. att. Dzīves vērtību aranžējums pēc augstu panākumu cilvēku domām.

Precizējot sekmīgam cilvēkam nepieciešamās īpašības, respondentiem uzdots jautājums bija: „Kādas personīgās kvalitātes (īpašības, spējas, prasmes) palīdz / palīdzēja Personībai gūt panākumus? (skat.5.att.)

Respondenti pirmajā vietā ierindoja tādas īpašības kā *mērķtiecība, neatlaidība un centība* (30,7%); otrajā vietā - *krietnumu, godīgumu, taisnīgumu* (22,7%); trešajā – *atklātumu un tiešumu* (15,9%).

5. att. Īpašību aranžējums pēc augstu panākumu cilvēku domām.

Analizējot un pētot sekmīguma fenomenu, kas pavērtu iespējas cilvēkiem efektīvāk realizēt savus mērķus dotības, īpašības, vērtības un kļūt sekmīgākam dzīvesdarbībā, mērķtiecīgi veidot savu karjeru, tika izveidota cilvēka sekmīguma koncepcija.

III. SEKMĪGUMA KONCEPCIJA

Cilvēka sekmīguma koncepcija balstās uz atziņu par cilvēka autonomiju, līdera potenciālu, optimismu, attīstītas pašregulācijas prasmēm, mērķu izvirzīšanas un sasniegšanas prasmēm, radošu risinājumu izmantošanu.

Autonomija – tā ir iekšējās brīvības atzīšana un spējas to attīstīt, brīvība patstāvīgi izlemt par savām attieksmēm un rīcību. Tieši autonomijas iezīme nosaka sekmīgu cilvēku spēju nodalīt un vienlaikus atbilstoši situācijai integrēt trīs galvenās savas dzīves jomas: darbu, savstarpējās attiecības ar cilvēkiem un iekšējo pasauli - pašcieņu un rūpes par sevi. Sekmīgs cilvēks spēj būt autonoms, jo sasniedz pašaktualizācijas līmeni, kas nodrošina viņam iespēju nebūt atkarīgam no citiem cilvēkiem, lai nodrošinātu sev mīlestību, drošību un cieņu. Sekmīgu cilvēku pazīme ir prasmīga kognitīvās, emocionālās un motivācijas sfēru attīstības iespēju izmantošana dzīves izvirzīto jautājumu risināšanā.

Līdera potenciāls – nodrošina spēju viegli mainīt karjeru, transformēt prasmes, apmierināt savas vajadzības. Līdera potenciāla izmantošana ir saistīta ar gatavību mērķtiecīgai darbībai, iniciatīvu, enerģiskumu un stratēģisko domāšanu.

Optimisms ir cilvēka dzīvesprieks, kas ieņem nozīmīgu vietu sekmīgu cilvēku dzīvē, palīdz saglabāt iniciatīvu un rosina atrast veiksmīgu problēmu risinājumu, tā kļūstot nosacījums emocionālai stabilitātei un mazina grūtības aktīvā darbībā mērķu sasniegšanā.

Attīstītas pašregulācijas prasmes arī ir viena no būtiskākajām sekmīgu cilvēku iezīmēm. Tās palīdz nodrošināt

autonomiju, attīstīt līdera potenciālu, uzturēt optimismu, palīdz veidot konstruktīvas pašregulācijas prasmes un produktīvi tās izmantot mainīgu problēmu risināšanā.

Mērķu izvirzīšanas un sasniegšanas prasmes sekmīgu cilvēku dzīvē ir vienas no pamata prasmēm līdera potenciāla īstenošanā. Attīstīta motivācijas sfēra briedumā nodrošina iespēju izvirzīt arvien jaunus mērķus. Iekšējās saskaņas izjūta rada nosacījumu brīvībai izvēlēties esošo ierobežojumu ietvaros. Iekšējā saskaņas izjūta palīdz vadīt bailes riskēt, jo nodrošina reālu adekvātu trauksmes izjūtu, kas savukārt nosaka situācijai atbilstošas prasmes mērķu izvirzīšanā un to sasniegšanas īstenošanā.

Radošu risinājumu izmantošana ir būtiska visu citu iepriekš minēto sekmīgu cilvēku pazīmju īstenošanā. Brieduma posmā kognitīvās sfēras attīstības viens no rādītājiem ir radoša domāšana, un tā determinē atvērtību pieredzei, uztveres svaigumu, kas saistībā ar gribu un gatavību mainīties, brīvību izvēlēties esošo ierobežojumu ietvaros nosaka radošus problēmu risinājumus. [13., 39-43; 14; 15., 353-357; 16; 17]

IV. NOSLĒGUMS

Pedagoģijas būtība un tās galvenais mērķis ir veicināt evolūciju, atklājot un maksimāli paplašinot katra bērna potenciālās iespējas. Tādejādi, skolas misija ir sagatavot cilvēku pilnvērtīgai un sekmīgai dzīvei, nodrošinot katram individam iespējas realizēt savas spējas, tātad - pašrealizēties, izvirzīt dzīves mērķus un sasniegt tos, lai viņš kļūtu par radošu, brīvu, uzņēmīgu, sekmīgu un patstāvīgu personību. Taču tam ir jānotiek harmonijā vienlīdzīgi sekmējot gan emocionālo, gan intelektuālo, gan gribas attīstību. Tāpat ir jāseko arī līdzsvara sabalansētībai starp fiziskās, psihiskās un sociālās attīstības veicināšanu. Ja skolas procesā tiek pievērsta uzmanība harmoniskas personības veidošanai, kā arī bērnam jau

no mazotnes tiek iemācīta atbildība par mācībām kā profesionālo darbību, tad kļūstot pieaugušam cilvēkam viņa „portrets” ļoti iespējami varētu būt sekmīga cilvēka portrets.

Veikto pētījumu rezultātā, ir iespējams izveidot šo sekmīgā cilvēka portretu.

Šis cilvēks ir nobriedusi personība, kas harmoniski attīstās dzīves garumā. Kad personība vēl nav autonoma no vecāku ģimenes, šis cilvēks pieņem pieaugušo atbalstu un rūpes, viņam ir augstāks palīdzības sagaidīšanas līmenis, tāpēc patstāvīgā dzīvē tāds cilvēks jūtas daudz drošāk. Šis cilvēks agri sāk apzināti veicināt savas karjeras izaugsmi – jau pirms 15 gadu vecuma. Viņš mācās ar labām sekmēm. Profesionālās un personīgās dzīves uzsākšanas brīdī augstu panākumu cilvēks grūtā brīdī ir gatavs enerģiski rīkoties, palaujas gan uz sevi, gan citiem cilvēkiem, uzņemas atbildību par pieņemtajiem lēmumiem. Sekmīgam cilvēkam ir izteiktāks priekšstats par to, ar ko viņš grib nodarboties un ko grib sasniegt. Šim cilvēkam ir liela motivācija gūt panākumus, nodrošināt sev un savai ģimenei labākus dzīves apstākļus. Savā darbībā viņš gūst labas sekmes, ko nodrošina nepārtraukta pašattīstība. Viņš ir patstāvīgs lēmumu pieņemšanā, uzņemas atbildību par savas rīcības sekām. Viņš vēlas un prot veikt objektīvu sasniegto rezultātu analīzi un spēj veikt nepieciešamās korekcijas savā nākotnes darbībā. Viņš atbilst cilvēka 1. dzīves scenārijam (ES+, CITI+), ciena sevi un citus cilvēkus. Paralēli aktīvam problēmas risinājuma meklējumam augstu panākumu cilvēks meklē notiekošā cēloņus un uzņēmās atbildību par sekām.

Ja skola sekmēs mērķtiecīgu un pašaktualizējošos personību sagatavotību dzīvesdarbībai, tad noteikti varam sagaidīt, ka sabiedrībā parādīsies aizvien vairāk sekmīgu, laimīgu un augstu panākumu sasniegušu cilvēku, kuri spēs nodrošināt ne tikai labklājību sev un savai ģimenei, bet stiprinās un veicinās arī Latvijas sabiedrību, procesus un virzīs Latvijas attīstību uz augšu.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. **Rifkins, Dž.** *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 280 lpp.
2. **Кенин, М.Э., Галлагер, Л.А., Алварес-Салват, Р., Силсби, Дж.** Источники помощи и психологический дистресс у академически успешной молодежи центральной части города. Современный

- Гуманический университет Дайджест российской прессы. *Психология обучения*, 2004, №8, с. 13-15.
3. **Менегетти, А.** *Психология лидера*. Славянская ассоциация Онтопсихологии. Москва: ННБФ, 2004. 288 с.
 4. **Vorobjovs, A.** *Psiholoģijas pamati*. Rīga: Mācību apgāds, 1996. 323.lpp.
 5. **Seligman, M., Csikszentmihalyi, M.** *Positive Psychology: An Introduction*. New York, American Psychologist, 2000. p.55.
 6. **Snyder, C. R., Shane, J. Lopez.** *Handbook of Positive Psychology*. Oxford, University Press, 2002. p.829..
 7. **Locke E.A., Latham G.P.** *A Theory of Goal Setting and Task Performance*. - New York, Prentice Hall, 1990. p. 325.
 8. **Аристотель.** *Сочинения*: В 4 т. / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А.И.Доватура. Москва: Мысль, 1976-1983. - Т. 4, 1983. с.38-57.
 9. **Goldstain, C.** *The organism: A Holistic approach to biology derived from pathological data in man*. Boston: Beacon press, 1963. p.533.
 10. **Маслоу, А.Г.** *Дальние пределы человеческой психики*. - Москва.: 1997. 432 с.
 11. **Зобов, Р.А., Келасев, В.Н.** *Самореализация человека: ведение в человекознание: Учеб.пособие*. - СПб. - С-П: Издательство С.-Петербургского университета, 2001. 278 с.
 12. **Higgins, T., Spiegel, S.** *Promotion and Prevention Strategies for Self-Regulation*. In *Handbook of Self Regulation. Research, Theory and Applications*. Eds. Baumeister R. F., Vohs, K. London: The Guildford Press, 2004. p.171-187.
 13. **Blumberg, S.** *Лидера efektivitātes saistība ar adaptācijas sociālpsiholoģiskajiem rādītājiem. III Starptautiskās zinātniskās konferences zinātniskie raksti: teorija praksei mūsdienu izglītībā*. Rīga: RPIVA, 2006. 39.-43.lpp
 14. **Eriksons, E.** *Jaunība: identitāte un krīze*. Rīga: Jumava, 1998. 272 lpp.
 15. **Mekšs, J.** *Personības līdera potenciāla un pašaktualizācijas saistība ikdienas dzīves darbībā. Starptautiskās zinātniskās konferences zinātniskie raksti: teorija praksei mūsdienu izglītībā*. Rīga: RPIVA, 2002. 353.-357.lpp.
 16. **Seligman, M.E.** *Authentic happiness*. N.Y.: Free Press, 2002. p.321..
 17. **Rogers, C. R.** *Client – Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and theory*. Boston, Mass, Houghton, 1951. p.64.

Mara Līce. Mg. paed. (graduated in 2001., Rīga Teacher Training and Educational Management Academy), PhD student, Rīga Teacher Training and Educational Management Academy, 1 Imantas linija, Rīga, LV-1083, Latvia. Last job: Latvian Academy of Business and Management (headmistress), College of Business Administration (lecturer); Rīga Teacher Training and Educational Management Academy (lecturer); phone +371 29193304, e mail: mara.lice@rpiva.lv

Mara Līce. Formation of a Person's Successfulness in the Process of Purposeful Life Activities

There are many successful, well-known in society and popular people, who have made a brilliant career and become famous. Their work, values, knowledge, sense of life and attitude towards life are a stimulating and inspiring sample for those who have also outlined high goals for themselves and search for the ways to achieve them. The experience, statements and recommendations of successful people are an essential informative material on the basis of which the purposefully structured plan of pedagogical working process can be made as well as methodology for encouraging success can be worked out.

96 highly successful people were interviewed during an empirical research and their social notions about successfulness were gained. Factors promoting and hindering success have been analyzed, as a result the socially psychological model — portray of successfulness has been elaborated as well as the conception of successfulness.

Estimating the impact of purposefulness on successfulness, effective work and formation of a successful career, the author provides a structural model of formation of a pupil's purposefulness in her article. It gives the scheme of a way a pupil can become a successful person if he is aware of his goals and is ready for action both in a psychological and practical way, as well as if more appropriate means have been used and incessant analysis of his own work and self-regulation have been made to achieve settled goals. Promoting the formation of purposefulness in each youngster in the framework of pedagogical process at school helps to encourage their successfulness in life activities as well as to accomplish the educational goals which are aimed at forming competitiveness and independent personality in an integrated society, meanwhile preserving their culture, values and autonomy.

Мара Лице. Формирование успешности человека в процессе целенаправленной жизнедеятельности

Многие успешные, признанные, популярные личности, сделавшие блестящую карьеру, стали знаменитостями. Их труд, ценности, знания, понимание смысла жизни и отношение к ней являются образцом для подражания и вдохновляют тех, кто ставит перед собой высокие цели и ищет пути их достижения. Опыт, выводы и рекомендации успешных людей служат важным информативным материалом, на основе которого можно создать план целенаправленного структурированного процесса педагогической деятельности и разработать методику формирования успешности.

В ходе эмпирического исследования было опрошено 96 человек с высоким уровнем успешности и обобщены их представления о социальной успешности. Были проанализированы факторы, стимулирующие и тормозящие успешность, в результате чего создана социально-психологическая модель успешности и разработана концепция успешности.

В статье представлена структуральная модель формирования целеустремленности у школьника, дающая возможность оценивать наличие у него целенаправленности, учитывать ее влияние на успешность, результативность его деятельности и построение успешной карьеры. Модель демонстрирует схему деятельности, которая позволяет школьнику стать в результате успешным человеком – при условии, что он осознает свою цель, психологически и практически готов к деятельности, а также применяет соответствующие средства, проводит непрерывный анализ своей деятельности и саморегуляцию для точного достижения поставленной цели. Специальное воспитание целеустремленности у каждого ученика в рамках педагогического процесса в школе обеспечит повышение результативности и успешности его жизнедеятельности, одновременно позволяя реализовать цели образования, направленные на формирование личности, конкурентоспособной и самостоятельной, способной сохранять в интегрированном обществе свою самобытность, культуру, ценности и автономию.